

un participi de fixació tardana hauria estat en *-ido* i si fos de creació analògica dels altres participis forts en *-CRUS* seria *-cho* en castellà (*becho, ducho, trecho, cosecha, estrecho, endecha, escorrecho*, etc.); però darrere i llarga, és sabut que, sobrevenint la vocalització de *-CR-* (en *-it-*) en data antiga, les dues *ij* es fonien ràpidament en una sola, abans que tingués temps la segona de palatalitzar la *-i-*.

Estem, doncs, davant d'una cosa o una expressió estereotipada des d'antic. D'altra banda el castellà en tragué partit molt diferent del català, i tant o més abundant, almenys en la llengua antiga, o si es vol, hi foren més nombroses les aplicacions de *hito* amb paper d'adjectiu o substantiu: *romero hito saca çatico* 'pelegrí porfidiós aplega molts rosegons' (Arx. de Hita), *hinojos fitos = bincadas las rodillas* (Cid), «de claridat cercado, / un resplendor tan fito que no serí asmadeo» (Berceo, etc.) (veg. DCEC). En català això ja va tirant a restringir-se un poc més als derivats quan s'intensifica el conreu de la literatura en vulgar, i pel que fa al primitiu, a part del femení *fit* 'molló', ja poc més en queda que l'aplicació a la vista.

Tanmateix tenim encara algun cas amb matís abstracte de l'adjectiu amb un valor com el de 'fix, clavat, reblat', com en la *Vida de R. Llull*, coneguda per Vida coetània, i que si no és ben bé tant, no deu ser gaire posterior, de redacció almenys; i fins i tot, quant al llenguatge de la versió conservada, en tot cas medieval, i potser del S. XIV, o servint almenys bon nombre d'arcaïsmes de princ. S. XIV: la qual ens presenta els homes com el Beat vivint «tota speransa fita en Nostro Senyor» (BABL VIII, 94). I això va quedant ràpidament concentrat en l'expressió de la vista, car és merament abusiós posar aquí els quatre exemples que hi cita *AlcM* traient-los de dues fonts xampurrades de mots italians (com la carta de Logu d'Arborea), i el «monstre» versificat per Andreu Febrer, amb mots en gran part merament estrangers, per ajudar a la comprensió de la Divina Comèdia.

Deixades de banda aquestes excepcions, queden les locucions visuals, aquestes sí genuïnes. Abundosa sobretot, i des de l'origen de la llengua, la locució composta *de fit a fit*, abans sovint *de fit en fit*: «com aquests dos lums de tota cava<I>laria, mirant-se *de fit en fit*, girassen e regirassen les dites cozes en lur pensa ---», Ant. Canals (*Scipió e Anibal*, NCL., 48), «la Güelfa feya --- e Laquesis la mirava *de fit en fit*», Curial (NCL. III, 232), i ja en Llull «los nostres ulls veen més --- com no guarden *de fit en fit* en lo sol que no fan com garden de dret ---», «els garden *de fit en fit* e leven los uyls ves lo cel» en la versió catalana trescentista del *Brev. d'Amor* (DBal.), si bé el modern *de fit a fit* també apareix en *La Brama dels Llauradors* (fi S. XV): «y *de fit a fit* la fita y aguarda», justament amb «figura etymologica».

Hi veiem una variant en *-o*, que si no fos de la zona alcoiana, no dubtaríem gaire a sospitar d'imitació aragonesa —en aquella vall la possibilitat d'un mossarabisme ja ens fa rumiar més—: «mirar en quatr' ulls --- s'aplica als que miren en dos ulls, *fito a fito*, en recel

o en gran interès», MGadea (*T. del Xè* II, 76); en realitat, però, quasi no es pot dubtar, si tenim en compte que segons *AlcM* també es diu així a Tort. i en alguna altra part del val; i que Tomàs Aguiló també escriví «*fito-fito* el vaig mirar» en els seus romanços en mallorquí vulgar (1850): «per influència del cast. de *hito en hito*» assegura *AlcM*: tractant-se de l'ús pagèsivol mallorquí qui creuria en un aragonesisme? que al capdavall no pot venir del castellà, ni per la *fi* ni pel detall de la forma, ni donada la menor vitalitat d'aquesta locució en cast. modern. Cal creure mossarabisme.

Pertot arreu, fora d'aquest cas, hi ha, és clar, la forma normal, sense *-o*: «potser sí que a mon marit / la gelosia l'acora?... / *de fit a fit* me mirava / amb la cara tota groga», MAguiló (*Això rai*, JFlo. 1866, 32); «y mos anyells? conexen ma veu encara, y vénen, / que hermosos, ay! de veure, que flonjos d'amoxar! / y, ab tristos bels, mirant-me *de fit a fit*, s'estenen, / com volent dir-me: —Mata'ns, ja que no 'ns pots salvar», *Atl.* (166); de vegades abreujat com *fit a fit*: «de basilisc l'ullada clavant-li *fit a fit*», *Atl.* (178), «Lo Garriga, impresionat per l'actitut enèrgica del fill, que s'atrevia mirant-lo *fit a fit*, prengué tal actitut per insolència y, encagant-se... aixecà la mà!», Pin i Soler (*La fam. dels Garrigas*, 102). Una evolució semàntica ulterior, i per cert ben útil, és la que notem en Lacav.: «*fit a fit*: de front: e regione; *ells estan de fit a fit lo hu del altre*, alius est alii objectus, iste illi est oppositus». Per què no s'ha aprofitat aquest modisme tan útil? En lloc de fabricar català arbitrari (com *enfront de, encarat amb*, calcats d'usos estrangers) teníem ací una castissa, planera i catalanesca traducció dels castellans *frente a, vivir enfrente*, angl. *facing such and such*, fr. *en face*, it. *dirimpetto*, al. *gegenüber, dem x entgegen*. ¿Per què no diríem, p. ex., «ell viu *fit a fit* del palau»?

Altrament també, amb un paper més pur i etimològic d'adjectiu, tenim *ulls fits*, i encara en un text tan barceloní com *La Colla del Carrer* de Pons i Mass.: «vespres --- de pluja --- jo passava aquelles tristes y malcarades vetlles ab los *ulls fits* al carrer» (II, p. 19). D'ací el verb derivat *fitar* en el sentit de 'mirar fixament' que ja hem observat abans de l'a. 1500 en la *Brama dels Llauradors* i ja força usat per escr. Renaix., amb tot i que els diccs. no el registren fins al *DFa.*, però tinc memòria d'haver-ne vist molts casos anteriors a la frase de Ruyra amb què *AlcM* l'exemplifica: *Ulls fitadors* en Josep Leonart (c. 1920).⁴

Altrament és notable la correspondència tan vivaç i exacta que trobem a aquests mots en llengua gallega; en el més alt dels seus prosadors: «miráron-se *fite a fite*», Castelao (*Escolma Dónega*, 239.3, 207.18); i així mateix el verb *fitar*, allà usadíssim, si bé segurament per això s'hi ha debilitat el matís del mot, que sovint ja només significa 'mirar' o 'veure': «na paísaxe hai máis cousas que *fitar*», id. (ibid., 24, repetit a la versió de 1926, 155.7), «puden *fitar* a escea máis arrepian-te ---», «ó cabo de algún tempo conseguín afacer-me ó drama que *fitaba* e aínda esquece-lo» (ib., 187.8,